

ENTRUST

Supporting Senior Entrepreneurship
in Sustainable Tourism

Opetussuunnitelma 50 + kokeneista ammattilaisista maaseutumatkailuyrittäjiksi – Kirjallisuuskatsaus ja kyselytutkimustulokset

Project nr: 2021-1-IE01-KA220-VET-000033075

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

*This project has been funded with support from the European Commission.
This publication (communication) reflects the views only of the author, and
the Commission cannot be held responsible for any use which may be made
of the information contained herein.*

Helmikuu 2023
Partneri: Haaga-Helia

Asiakirjan tunnistaminen

Saajat	ENTRUST konsortio
Luottamuksellisuustila	Ainoastaan sisäiseen käyttöön

Asiakirjaversio

Versio n	Päiväys	Tekijät
V1	02-17-2023	Maija Suonpää, Tarja Römer-Paakkanen
V2		
V3		
V4		

Tämä asiakirja voi muuttua ilman ennakoilmoitusta.

Kaikki oikeudet pidätetään.

COPYRIGHT

© Copyright 2022 ENTRUST Consortium

Konsortion jäsenet:

Sisällysluettelo

Tiivistelmä	4
1. Johdanto	5
2. Kirjallisuuskatsaus ja keskeiset käsitteet	7
2.1 Ikääntyminen ja senioriyrittäjyys	7
2.1.1 Senioriyrittäjyys	8
2.1.2 Senioriyrittäjäksi ryhtymisen syitä	9
2.2 Yrittäjämäinen oppiminen ja 50+ oppimisen lähestymistavat	10
2.3 Kestävä kehitys ja kestävä matkailu	12
2.4 Maaseutumatkailu	13
2.5 Kulttuuriperinnön, maailmanperinnön ja luonnon perinnön määritelmät	14
3. Tutkimusmenetelmät ja tutkimusaineisto	15
4. Tulokset	16
4.1 Asiantuntijoiden näkemykset yrittäjyyspotentiaalista ja yrittäjyyden haasteista turismiin liittyvälle liiketoiminnalle	16
4.2 Potentiaalisten 50+ yrittäjien yrittäjyysaikomukset maaseutualueilla	18
4.3 Tärkeät aihealueet 50+ yrittäjyysvalmennuksessa	19
5. Johtopäätökset ja pohdinta	21
Lähteet	21
Liite 1. Kestävän matkailun ja kulttuuriperinnön opetussuunnitelman rakenne: Mahdollisuudet potentiaalisille 50+ yrittäjille maaseutualueilla	29

Tiivistelmä

Vuonna 2018 EU:ssa oli 14,5 miljoonaa yli 50-vuotiasta yrittäjää, mikä on 48 prosenttia alueen kaikista yrittäjistä. Yli 31 prosenttia näistä yrittäjistä työllistää itsensä lisäksi myös muita (OECD 2021). Tutkimusten mukaan 50 – 64 vuotiailla on paremmat edellytykset perustaa uusia yrityksiä kuin nuoremmilla (Lechner ja Dowling, 2003; Kibler ym. 2012; Singh ja DeNoble, 2003; Weber ja Schaper, 2004; Kautonen, 2013, 14) ja heidän yrityksensä myös menestyvät paremmin (Khan 2013, 53). Iäkkäämmille on työuran aikana kertynyt kehittyneemmät verkostot, vahvempi taloudellinen asema sekä parempi kyky hyödyntää resursseja ja luoda uskottavampia yrityksiä (Schøtt ym., 2017).

Artikkelissa esiteltävällä tutkimuksella hankitaan tietoa ENTRUST-hankkeessa kehitettävän yli 50-vuotiaille suunnatun yrittäjävalmennuksen suunnittelua varten. Valmennuksen kohderyhmä on 50+ ikäiset ammatinvaihtajat tai sellaiset, jotka ikääntyessään haluavat jatkaa yrittäjänä/ryhtyä yrittäjäksi esimerkiksi synnyinseudulle, mökkipaikkakunnalleen tai muualle maaseutualueille. Valmennettavien 50+ yrittäjien liiketoiminnan on tarkoitus tukea eurooppalaisen kulttuurin, luonnon ja kulttuuriperintökohteiden säilyttämistä sekä tarjota matkailijoille tai muille yrityksille ja yrittäjäverkostoille palveluita, jotka tukevat maaseutualueiden matkailua. Tavoitteena on myös ymmärtää paremmin 50+ ikäisten henkilöiden yrittäjyyttä, yrittäjäksi ryhtymistä, oppimista ja näihin liittyviä ilmiöitä. Tutkimuskysymys on: Minkälaista yrittäjyysvalmennusta 50+ yrittäjäksi ryhtyvät tarvitsevat, jotta he voivat luoda maaseudulle kestävä matkailua ja kulttuuriperinnön tunnettuutta edistävää liiketoimintaa? Tutkimusaineisto koostuu kirjallisuuskatsauksesta ja maaseudun ja maaseutumatkailun asiantuntijoille sekä potentiaalisille 50+ yrittäjille suunnatuista kyselyistä ENTRUST-hankkeen partnerimaissa.

Avainsanat: senioriyrittäjä, yrittäjävalmennus, yrittäjämäinen oppiminen, maaseutuyrittäjyys, kestävä turismi, maaseutumatkailu

1. Johdanto

Väestön ikääntyminen ja samanaikainen syntyvyyden laskeminen ovat Länsi-Euroopan maiden suurimpia haasteita. Eurooppa onkin yksi maailman 'vanhimmista' alueista (mediaani ikä Euroopassa vuonna 2015 oli 42 vuotta). (Cela & Ciommi 2018, 211) Euroopan Unionin väestön ikääntymiseen keskittyvän "Eurooppa 2020" asiakirjan "Uusia taitoja ja työpaikkoja koskevan asialistan" työllisyystavoitteena on, että kolme neljästä 20–64 -vuotiaasta eurooppalaisesta tekee töitä. Koska ikääntyneet eurooppalaiset ovat hyvässä kunnossa ja voivat edistää talouskasvua osaamisellaan ja kokemuksellaan, on ratkaisevan tärkeää hyödyntää paremmin ikääntyneiden potentiaali myös työmarkkinoilla. (European Commission, 2014, 8)

ENTRUST-hanke on kansainvälinen Erasmus+ -rahoitteinen koulutus- ja kehittämisohjelma, jossa suunnitellaan ammatilliseen koulutukseen tarkoitettu 50 vuotta täyttäneille henkilöille suunnattu yrittäjyysvalmennus. Yrittäjyysvalmennuksessa suunniteltavan liiketoiminnan tavoitteena on tukea eurooppalaisen kulttuurin, luonnon ja kulttuuriperintökohteiden säilyttämistä ja tarjota muille yrityksille, yrittäjaverkostoille tai matkailijoille palveluita, jotka tukevat maaseutualueiden kestävä matkailua. Hankkeessa luodaan vuorovaikutteisia työkaluja ja oppimisalusta, joka sisältää ajankohtaista koulutus- ja tukimateriaalia uuden liiketoiminnan suunnittelua varten. ENTRUST-hankkeessa ovat mukana Suomen (Haaga-Helia amk) lisäksi Hollanti (Stichting Business Development Friesland), Irlanti (Innovation and Management Centre) ja Portugal (Aidlearn, Consultoria em Recursos Humanos & Domínio Vivo - Formação e Consultoria).

ENTRUST-hankkeen ja siihen liittyvien tutkimusten tavoitteena on ymmärtää paremmin 50+ henkilöiden yrittäjyyttä, yrittäjäksi ryhtymistä, oppimista ja näihin liittyviä ilmiöitä. Tutkimuskysymys on: Minkälaista koulutusta ja valmennusta 50+ yrittäjäksi ryhtyvät tarvitsevat, jotta he voivat luoda uutta liiketoimintaa, joka edistää kestävä matkailua ja tukee eurooppalaisen kulttuurin ja kulttuuriperintökohteiden säilyttämistä maaseutualueilla? Tutkimusaineisto koostuu 50+ yrittäjyyteen ja kestäväan maaseutumatkailuun sekä eurooppalaisen kulttuurin ja kulttuuriperintökohteiden säilyttämiseen liittyvästä kirjallisuuskatsauksesta sekä maaseudun kehittämisen ja

maaseutumatkailun asiantuntijoille ja potentiaalisille 50+ yrittäjille suunnatuista kyselyistä ENTRUST-hankkeen partnerimaissa.

2. Kirjallisuuskatsaus ja keskeiset käsitteet

ENTRUST-projektissa tehtiin kirjallisuuskatsaus, jotta ymmärtäisimme paremmin senioriyrittäjyyteen liittyviä ilmiöitä ja kontekstia ENTRUST-kumppanimaissa. Tavoitteena on myös selvittää, miten senioriyrittäjyys voi vastata maaseudun matkailun sosiaalisen kestävyden haasteisiin. Tämän artikkelin kirjallisuuskatsauksen tarkoituksena on antaa yleiskuva hankkeen aiheesta ja siihen liittyvistä ilmiöistä. Kirjallisuuskatsaus tutkimusmenetelmänä analysoi julkaistuja tutkimuksia, esittelee käytettyjä lähteitä ja luo yleiskatsauksen tietyllä alalla ajankohtaisista ilmiöistä ja tutkimustuloksista. Kirjallisuuskatsauksen toteuttamisessa on useita vaiheita: hakusanojen määrittäminen ja relevanttien tutkimusten, julkaisujen, tilastojen, tapaustutkimusten jne. etsiminen sekä tutkimuskysymysten määrittely ja kerätyn tutkimusmateriaalin analysointi (Salminen 2011).

Entrust-hankkeen käyttöön laadittiin myös laajempi narratiivinen kuvaus, jossa huomioidaan myös ilmiöiden eteneminen ja historiallinen näkökulma (Salminen 2011, 7) ja tuodaan esiin 50+ yrittäjyyden tärkeä asema ikääntyvässä Euroopassa. Kukin projektikumppani etsi ja kirjallisuuskatsausta varten kirjallisuutta sekä Euroopan että oman maansa näkökulmasta. Tässä artikkelissa tulkitaan ja hyödynnetään laajan kirjallisuuskatsauksen tuloksia pähkinänkuoressa. Keskeiset ilmiöt tai käsitteet ovat: *Ikääntyminen ja senioriyrittäjyys, yrittäjähenkilön oppiminen ja oppimisen lähestymistavat (erityisesti 50+ ikäryhmä), maaseutuyrittäjyys, kestävä matkailu ja kulttuuriperintö*. Kullekin tarkasteltavalle ilmiölle esitettiin kysymykset: Mitä ilmiö tarkoittaa, miksi se on tärkeää, mitkä ovat haasteet, mitkä ovat ilmiön maakohtaiset erityispiirteet?

2.1 Ikääntyminen ja senioriyrittäjyys

Ikääntymisprosessia ja ikääntyneiden yksilöiden luokittelua ei voida perustella biologisilla ja/tai fysiologisilla perusteilla. Ikä on sosiaalinen konstruktio, jossa ihmisten kohdistaminen ikääntyvien työntekijöiden ryhmään tehdään suhteessa kulloiseenkin teoreettiseen käsitykseen, käytännön kiinnostuksen kohteisiin ja empirisiin näkökohtiin.

Varsinkin poliittisesti fokusoidussa tutkimuksessa nykyiset näkemykset ja uskomukset ikääntyvistä ihmisistä, laillisesta eläkeiästä ja nykyisestä elinajan odotteesta ovat tärkeitä. (Bohlinger & van Loo, 2010, 31.) Ikääntymisen psykologisen prosessin lisäksi iällä on monia konteksteja, kuten kulttuurin, sukupolven ja sukupuolen, uran ja henkilöstöjohtamisen kontekstit (Aaltio ym., 2017, 7).

Ihmisen biologisella iällä tarkoitetaan kehon toimintaa, jolloin ikääntyminen liittyy kehon osien hajoamiseen, psykologisesta näkökulmasta katsottuna ikä taas viittaa älykkyyteen ja muistiin (Timonen, 2008). Sosiokulttuurinen ikä riippuu yhteiskunnan odotuksista vanhuksia kohtaan. Kronologinen ikä on yksinkertainen, mutta usein vähiten informatiivinen iän indikaattori, koska näkökulman painopiste on numerossa, ei yksilön taustassa. (Timonen, 2008; Tikkanen, 2008.) Naegelen (2004) mukaan kaikki luokitukset eivät anna tietoa yksilöiden oppimiskyvystä tai kokemuksista, mutta erilaiset luokitukset ovat välttämättömiä empiiriselle tutkimukselle tietyn ikärajan määrittämiseksi ja jotta eri ryhmiä voidaan verrata toisiinsa (Luger ja Mulder, 2010,60).

2.1.1 Senioriyrittäjyys

Väestön elinajanodotteen noustessa senioriyrittäjillä on yhä tärkeämpi rooli taloudellisessa toiminnassa. Vaikka seniori-ikäisten merkitys kansantalouden suorituskykyyn, poliittisiin kehyksiin ja liike-elämään kasvaa, heidän vaikutustaan ei kuitenkaan ole tutkittu tarpeeksi (Isele ja Rogoff, 2014). Ikääntyviä yrittäjiä kutsutaan muun muassa senioriyrittäjiksi, harmaiksi yrittäjiksi, vanhemman tai kolmannen iän yrittäjiksi, vanhemmiksi yrittäjiksi ja toisen uran yrittäjiksi (Seymour, 2002). Koska termit seniori ja harmaa saattavat kuulostaa loukkaavilta, Hearn ja Parkin (2021) suosittelivat käytettäväksi mieluummin ikäluokkia: nuoret aikuiset (18-29 -vuotiaat), keski-ikäiset aikuiset (30-49 -vuotiaat), vanhemmat aikuiset (50-64 -vuotiaat) ja vanhemmat vanhat aikuiset (65-80 -vuotiaat). ENTRUST-hankkeessa käytämme termiä 50+ yrittäjät, koska suunniteltava yrittäjyysvalmennus on tarkoitettu kaikille yli 50 vuotiaalle.

Isele ja Rogoff (2014) toteavat, että vaikka media esittääkin yrittäjät parikymppisinä teknologia-taitureina ja innovaattoreina, viimeaikaiset tutkimukset osoittavat, että sekä 18-29 vuotiaiden että 60 vuotiaiden ja sitä vanhempien ikäryhmät ovat perustaneet

saman määrän uusia yrityksiä ja itse asiassa korkein yritysten perustamisaktiivisuus on 55–64-vuotiaiden ikäryhmässä. Myös Schøtt ym. (2017) vahvistavat, että ikääntyneiden yrittäjyys on erittäin tärkeä taloudellinen voimavara sekä globaalisti että alueellisesti. Esimerkiksi Suomessa yrittäjien määrä on kasvanut vain 55-74-vuotiaiden ikäluokassa (Järnefelt, 2011). Vuonna 2017 kaikista 65–74 -vuotiaista suomalaisyrittäjistä 13 % oli ollut aikaisemmin palkansaajia, mutta he jatkoivat eläkkeelle jäätyään osa-aikayrittäjinä (Sutela ja Pärnänen, 2018). Suomessa lähes puolella seniori-ikässä startup-yrityksen perustaneista yrittäjistä on aikaisempaa yrittäjäkokemusta (Kautonen, 2008). Iäkkäät ihmiset pystyvät yleensä paremmin perustamaan ja pyörittämään yrityksiä (Lechner ja Dowling, 2003; Kibler ym. 2012; Singh ja DeNoble, 2003; Weber ja Schaper, 2004; Kautonen, 2013, 14) ja heidän yrityksensä myös menestyvät paremmin (Khan 2013, 53), koska heillä on kehittyneemmät verkostot ja vahvempi taloudellinen asema, he osaavat mobilisoida resursseja ja luoda uskottavuutta start-up- ja kasvuvaiheessa ja lisäksi heille on kertynyt sosiaalista pääomaa uransa aikana (Schøtt ym. 2017).

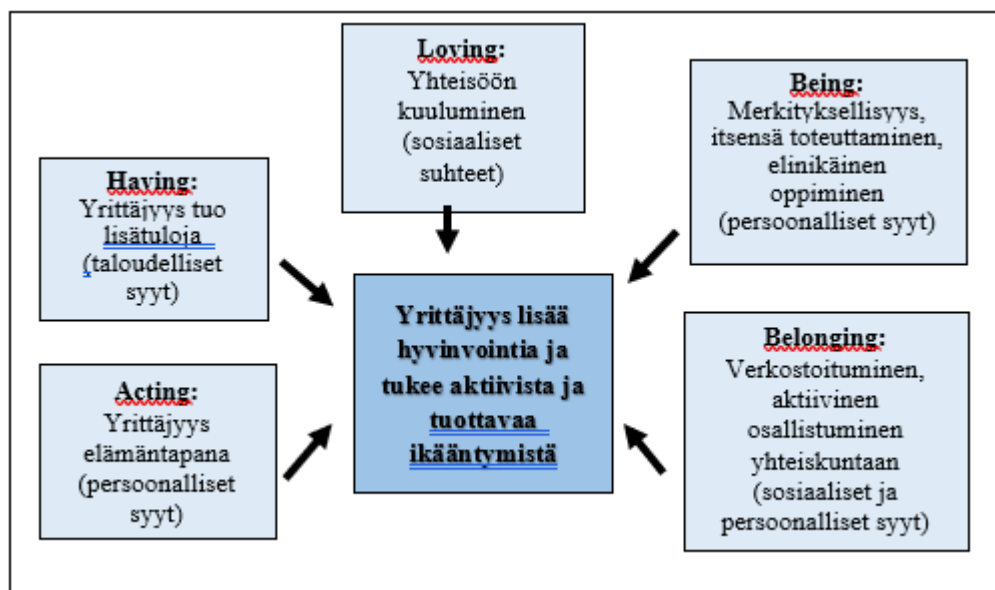
EU:ssa eläkeläiset ovat suurin itsenäisten ammatinharjoittajien ryhmä. Vuonna 2018 kaikista yrittäjistä 48 prosenttia (14,5 milj.) oli yli 50-vuotiaita. Yli 31 prosenttia näistä itsenäisistä ammatinharjoittajista työllistää myös muita, joten estääkseen näiden yritysten ja työpaikkojen menettämisen päättäjien olisi tuettava yritysten omistajanvaihdoksia. (OECD 2021)

2.1.2 Senioriyrittäjäksi ryhtymisen syitä

Ikääntyneet eli senioriyrittäjät voidaan jakaa kolmeen ryhmään: 1) palkansaajat, jotka ryhtyvät yrittäjäksi eläkkeelle siirtyessään; 2) ne, jotka työskentelivät palkansaajina ja jäävät eläkkeelle, mutta ryhtyvät joskus myöhemmin yrittäjäksi; ja 3) entiset yrittäjät, jotka jatkavat yrittäjyyttä eläkkeelle siirtymisen jälkeen (Kyrö ym. 2012). Varhaiseläkkeellä olevat yrittäjät voidaan jakaa kolmeen tyyppiin: osalle ammatinharjoittajiksi ryhtyminen on järkevä valinta, osalla on ollut halu yrittäjyyteen, mutta he eivät ole eri syistä pystyneet toteuttamaan haluaan aikaisemmin urallaan ja osa haluaisi mieluiten palata entisiin tehtäviinsä palkansaajina, vaikka he saattaisivat menestyä yrittäjänä hyvin (esim. Singh ja DeNoble 2003; Yaniv ja Brock, 2012).

Escuder-Mollon et al. (2014) toteavat, että elinikäinen oppiminen myöhemässä elämässä on yleistynyt, mutta työhön liittyvien tarpeiden ja pätevyysvaatimusten täyttämisen sijaan ikääntyvillä on henkilökohtaisemmat tarpeet: uteliaisuus, halu ympäristön ymmärtämiseen, integroituminen, mielihyvä tai aktiivisena pysyminen. Henkilökohtaiset tavoitteet parantavat elämänlaatua: koulutus lisää hyvinvointia ja ymmärrystä itsestä ja yhteiskunnasta. Henkilökohtaisten tavoitteiden etsiminen ja toteuttaminen auttavat iäkkäitä oppijoita tuntemaan, että he osallistuvat yhteiskuntaan ja ovat osa yhteiskuntaa (Escuder-Mollon et al., 2014).

Senioriyrittäjyys voi syntyä aiemmasta yrittäjyyskokemuksesta, henkilökohtaisista osaamisista tai harrastuksista. Sitoutuminen työhön ja mielekäs tekeminen motivoivat myös vanhemmalla iällä yrittäjiä. Ikääntyvillä voi olla myös yhdistelmä sosiaalisia, persoonallisia ja taloudellisia syitä ryhtyä yrittäjiksi. Syyt voidaan jakaa kuvion 1 mukaisesti viiteen ryhmään: yrittäjyys taloudellisen toimeentulon osana (having), yhteisöön kuuluminen (loving), merkityksellisyys, itsensä toteuttaminen ja elinikäinen oppiminen (being), verkostoituminen ja aktiivinen osallistuminen (belonging) sekä yrittäjyys elämäntapana (acting). Yrittäjyys lisää hyvinvointia ja tukee aktiivista ja tuottavaa ikääntymistä. (Römer-Paakkanen ja Takanen-Körperich, 2022 mukailen Allard (1976) sekä Raivio ja Karjalainen (2013, 15-17)

Kuvio 1 Tekijät, jotka vaikuttavat yrittäjäksi ryhtymiseen tai yrittäjänä jatkamiseen vanhemmalla iällä (Römer-Paakkanen ja Takanen-Körperich 2022).

2.2 Yrittäjämäinen oppiminen ja 50+ oppimisen lähestymistavat

Yrittäjyys on yksi elinikäisen oppimisen avaintaidoista, joita yksilöt tarvitsevat henkilökohtaiseen täyttymykseen ja kehittymiseen, aktiiviseen kansalaisuuteen, sosiaaliseen osallisuuteen ja työllistymiseen (Commission of the European Communities, 2005). Koulutuksella ja jatkuvalla oppimisella on keskeinen rooli myös keski-ikäisten ja iäkkäiden aikuisten elämänlaadun ja hyvinvoinnin parantamisessa, koska niiden avulla voidaan vahvistaa sosiaalisia verkostoja ja sosiaalista tukea, vaikuttaa sosiaaliseen solidaarisuuteen ja samalla edistää taloudellista kehitystä (Albertini, 2007; Bar & Russel, 2006; Henkin, 2007). Ikääntyviin kohdistuvalla aikuiskoulutuksella on myös hyvät mahdollisuudet parantaa tuottavaa ikääntymistä varmistamalla, että iäkkäillä työntekijöillä on mahdollisten työllistymismahdollisuuksien edellyttämät taidot (Cahill et al., 2006; Chen & Scott, 2003). Yrittäjyysoppiminen on sosiaalinen prosessi, jossa oppiminen ei ole vain osa yksilöllistä tiedon luomisprosessia vaan myös toimivaa vuorovaikutusta muiden kanssa (Rae 2007). Siksi yrittäjien sosiaaliset verkostot, kuten perhe, ystävät, liikekumppanit, yksityishenkilöt ja muut ammattilaiset, kuten kirjanpitäjät, pankkiirit ja lakimiehet, ovat tärkeitä oppimisen ja tiedon lähteitä.

Yrittäjyysoppiminen on kontekstuaalista eli yrittäjät oppivat tosielämän tilanteissa. Tällaisessa kokemuksellisessa oppimisprosessissa opitaan tekemällä, refleктоimalla, kokeilemalla ja tekemällä yhteistyötä. Yrittäjyyden oppiminen on dynaaminen prosessi, jossa yrittäjät toimivat ja tekevät päätöksiä toimintalinjoista, joihin he eivät aina ole valmiita, koska he joutuvat ottamaan riskejä epävarmassa ympäristössä ja joskus he myös epäonnistuvat. Yrittäjät pitävät virheiden tekemistä ja epäonnistumista tärkeänä osana oppimista, mikä laukaisee reflektiivisen käyttäytymisen. (Gibb 2005; Pittaway ja Cope 2007; Rae 2010). Reflektion avulla yrittäjät rakentavat tietoa yrityksistään, mutta myös itsestään, mikä johtaa henkilökohtaiseen kehitykseen.

Valmennusohjelman suunnittelussa tulee ottaa huomioon kohderyhmän oppimistarpeet. Monet ohjelmat eivät kuitenkaan ota huomioon opiskelijoiden

sosiaalista, kulttuurista tai koulutustaustaa (De Faoite, Henry, Johnston ja van der Sijde 2003). Opiskelijoiden erilaiset kontekstit luovat erilaisia oppimistarpeita. Ikääntyneiden ihmisten kulttuuriset arvot ja ajattelutapa sekä koulutus- ja oppimishistoria voivat vaihdella maittain. Ikääntyneille ihmisille on elämänsä aikana kertynyt kokemusvarasto, jota he tuovat oppimistilanteisiin. Heidän valmiutensa yrittäjyyteen vaihtelee heidän aikaisemman elämäkokemuksensa mukaan: osalla opiskelijoista on saattanut olla työkokemusta työntekijänä, kun taas osalla oppijoista on kokemusta yrittäjyydestä. De Faoite ym. (2003) mukaan yrittäjyyskasvatus- ja koulutusaloitteita on jatkuvasti seurattava ja arvioitava, jotta varmistetaan, että niiden tavoitteet saavutetaan.

Yrittäjyyden oppimista edistävän oppimisympäristön tulisi tukea oppijakeskeistä oppimista opettajakeskeisen oppimisen sijaan. Opettajan tehtävänä on helpottaa ja ohjata oppijoita oppimisprosessin aikana. Vastuu tiedon organisoinnista on kuitenkin oppijoilla itsellään. Oppimistöiden tulee perustua kontekstiin, ongelmaan ja/tai tilaisuuteen. Kontekstuaalinen oppiminen eroaa luokkahuoneoppimisesta, jossa tieto esitetään abstraktina ja kontekstimuodon ulkopuolella. (Kickul & Fayolle 2006.)

Oppimismenetelmien tulee sisältää sekä yksilöllistä, kokemuksellista oppimista että yhteistoiminnallista oppimista, mutta oppimistahti voi kuitenkin vaihdella oppijoittain ja se on otettava huomioon oppimisympäristön suunnittelussa. (Kickul ja Fayolle 2006; Hessel 2008.) Ryhmätyöskentelyssä vanhemmat oppijat voivat jakaa kokemuksiaan ja kehittää sosiaalisia taitoja, itsetuntoa, luottamusta ja motivaatiota. Muita yrittäjyyttä ja uuden yrityksen perustamista vahvistavia oppimismenetelmiä ovat mm. luennot, keskustelut, roolileikit, tapaustutkimukset, palautekeskustelut, videot ja simulaatiot.

Jos haluaa olla aktiivinen myös ikääntyessään, täytyy hankkia lisää osaamista, jotta säilyy kilpailukykyisenä työmarkkinoilla. Hessel (2008) toteaa, että kun koulutettu ikäluokka saavuttaa 50 – 55 vuoden iän, heillä on paremmat mahdollisuudet työllistyä myös myöhemmässä elämässä. Olisi tunnistettava iäkkäiden työntekijöiden erityispiirteet, kuten koulutus ja oppimishistoria, koska jatkuvaan oppimiseen tottumattomat työntekijät saattavat pelätä koulutukseen osallistumista. Siksi olisikin vältettävä kilpailullisia oppimistilanteita. Koulutuksissa tulisi ottaa huomioon yksilöiden väliset erot esimerkiksi oppimisen vaatimassa ajassa ja omatoimista oppimista pitäisi edistää. Formosa (2014) korostaa kuitenkin osallistamisen periaatetta, jonka mukaan iäkkäitä ei

pitäisi käsitellä erillisenä ryhmänä, vaan heidät tulisi integroida yhteisöön samalla, kun varmistetaan, että heidän erityistarpeensa ja intressinsä täyttyvät.

Erasmus+ mybusiness -projektissa (2015) toteutettiin fokusryhmä, jossa pyrittiin tunnistamaan, minkälaisia esteitä tai tarpeita työttömät irlantilaiset seniorit voisivat kokea pohtiessaan yrittäjäksi ryhtymistä. Tärkeimmät havainnot liittyivät omien taitojen tunnistamiseen. Suurin este työn löytämiselle tai yrityksen perustamiselle oli epäluottamus ja omien taitojen tunnistaminen, riittämättömät IT-taidot sekä pankkilainan ottaminen, jonka koettiin olevan liian riskialtista vanhemmalla iällä. Tärkeiksi asioiksi koettiin verkostoituminen, tietojen saaminen seniorien yrittäjyyttä tukevista organisaatioista sekä mentorointi.

2.3 Kestävä kehitys ja kestävä matkailu

Kestävä kehitys tarkoittaa nykyhetken tarpeiden tyydyttämistä ja samalla sen varmistamista, että myös tulevat sukupolvet voivat vastata omaan tarpeeseensa. Siinä on kolme pääosaa: taloudellinen, ympäristöllinen ja sosiaalinen. Kestävän kehityksen saavuttamiseksi näiden kolmen alueen politiikkojen on toimittava yhdessä ja tuettava toisiaan. (Euroopan komissio 2022) Kestävyys voidaan visuaalisesti esittää kolmella eri tavalla: kolmen pilarin avulla, kolmen toisiaan leikkaavan ympyrän avulla, joiden keskipisteenä on yleinen kestävyys, tai kolmen 'samankeskeisen' ympyrän avulla (Purvis ym. 2019).

"Global Sustainable Tourism Council (GSTC) on määritellyt kriteerit, jotka toimivat matkailun ja matkailun kestävä kehityksen maailmanlaajuisina standardeina. Kriteereitä käytetään koulutukseen ja tietoisuuden lisäämiseen, yritysten ja valtion virastojen sekä muiden organisaatiotyyppien päätöksentekoon, mittaamiseen ja arviointiin sekä sertifiointin perustana. *"GSTC-kriteerit perustuvat vuosikymmenten aikaisempaan työhön ja kokemukseen ympäri maailmaa, ja ne ottavat huomioon kestävä matkailun lukuisat ohjeet ja standardit joka mantereelta. Kehitysprosessin aikana huomioitiin ohjeet laajasti eri puolilla maailmaa, sekä kehittyneissä että kehitysmaissa, useilla kielillä. Ne kuvastavat tavoitettamme saavuttaa globaali yksimielisyys kestävästä matkailusta. Kriteerien kehittämisprosessi suunniteltiin noudattamaan ISEAL Alliancen, kansainvälisen elimen, standardointikoodia, joka antaa ohjeita kestävä kehityksen*

standardien kehittämiseen ja hallintaan kaikilla sektoreilla. Tämä koodi perustuu asiaankuuluviin ISO-standardeihin. Kriteerit ovat minimi, eivät maksimi, joka yritysten, hallitusten ja kohteiden tulee saavuttaa lähestyäkseen sosiaalista, ympäristöllistä, kulttuurista ja taloudellista kestävyttä. Koska jokaisella matkailukohteella on oma kulttuurinsa, ympäristönsä, tapansa ja lakinsa, kriteerit on suunniteltu mukautuviksi paikallisiin olosuhteisiin ja niitä täydennetään lisäkriteereillä tiettyä sijaintia ja toimintaa varten". (Global Sustainable Tourism Council 2022.)

2.4 Maaseutumatkailu

OECD määrittelee maaseutualueen seuraavasti: *"Paikallisella tasolla väestötiheys 150 henkilöä neliökilometrillä on suositeltava kriteeri. Aluetasolla maantieteelliset yksiköt ryhmitellään maaseutuväestön osuuden mukaan kolmeen tyyppiin: pääasiassa maaseutualueet (50 %), merkittävästi maaseutualueet (15-50 %) ja pääosin kaupungistuneet alueet (15 %)."* UNWTO (World Tourism Organisation 2022) näkee, että maaseutumatkailutoimintaa harjoitetaan harvaan asutulla alueella, jossa maatalous hallitsee maisemaa ja maankäyttöä. Maaseutumatkailulle on tyypillistä, että vierailija kuluttaa laajasti tuotteita, jotka liittyvät luontoon, maaseutuelämään tai kulttuuriin ja maatalouteen. Arslan ja Ekren (2017, 2579) viittaavat Soykanin (2002), määritelmään, jonka mukaan maaseutumatkailu on luonnonympäristöön, maaseutuasukseen ja paikalliseen taloudelliseen toimintaan integroitunut matkailun muoto.

Maaseutumatkailu voidaan määritellä ihmisten liikkumiseksi heidän tavallisesta asuinpaikastaan maaseudulle vähintään 24 tunnin ja enintään kuuden kuukauden ajan yksinomaan vapaa-ajanviettotarkoituksessa (Tourism Notes 2022). Maaseutumatkailulla tarkoitetaan kaikkea matkailutoimintaa maaseutualueella. Fleischer ja Pizam (1997) käyttävät termiä "maaseutuloma", jossa turisti viettää suurimman osan loma-ajastaan harrastellen maaseutuympäristössä maatilalla, maatilalla, maalaistalossa tai lähialueilla. Koska matkailualaa pidetään usein tärkeänä kehityskkeinona marginaalisilla maaseutualueilla, tällaisen kehityksen uskotaan vetoavan postmoderneihin markkinoihin, jotka etsivät "ainutlaatuisia" kokemuksia (Kastenholza ym. 2012).

Komppulan (2014, 366) mukaan maaseudun pienyrittäjillä on oltava kunnollinen liiketoimintamalli, jos he haluavat menestyä matkailualalla. Innovatiiviset uudet niche-tuotteet ovat avainasemassa erottautua kilpailijoista maaseudulla, joten yrittäjillä on oltava myös innovatiivinen mieli, jotta he voivat luoda uusia ideoita yritykselleen. Maaseutumatkailussa esiintyy myös laatu-, saavutettavuus- ja hintaongelmia etenkin järjestäytyneessä toimintapalvelussa, joka kärsii hyvin lyhyistä sesongeista. Lyhyet kaudet synnyttävät vaihtelevaa kysyntää, jolloin yrittäjät eivät pysty ylläpitämään kokopäiväistä liiketoimintaa." (Komppula, 2014, 366.)

2.5 Kulttuuriperinnön, maailmanperinnön ja luonnon perinnön määritelmät

Kulttuurinen autenttisuus ja luonnonvarat ovat tärkeitä työkaluja maille ja kohteille, joilla ne voivat hyödyntää pyrkimyksiään houkutella turisteja. Kun matkailu perustuu laajaan sidosryhmien osallistumiseen ja kestävän kehityksen periaatteisiin, se voi lisätä tietoisuutta kulttuuri- ja ympäristöarvoista ja auttaa rahoittamaan suojelualueiden ja herkkien alueiden suojelua ja hoitoa. (OECD 2020, 91.)

Kulttuuriperintö on perintö, jonka saamme menneisyydestä, jota elämme nykyisyydessä ja jonka välitämme tuleville sukupolville: Tietyillä paikoilla maapallolla on "poikkeuksellinen yleismaailmallinen arvo" (UNESCO 2022a). Unesco (2014, 230) määrittelee kulttuuriperinnön (Cultural Heritage) seuraavasti: "*Monumentit, arkkitehtoniset teokset, arkeologiset elementit tai rakenteet ja monumentaaliset veistokset ja maalaukset, rakennusryhmät ja ihmisen tai luonnon tekemät kohteet, joilla on merkittävää yleismaailmallista tai kansallista arvoa historiallisesta, taiteellisesta, tieteellisestä, esteettisestä, etnologisesta tai antropologisesta näkökulmasta katsottuna. Lisäksi kulttuuriperintökohteet on rekisteröitävä kansainvälisiin tai kansallisiin kulttuuriperintöluetteluihin tai -rekistereihin.*"

Maailman perintö (World Heritage) tarkoittaa seuraavaa: "*Nimitys maapallolla oleville paikoille, joilla on ihmiskunnalle poikkeuksellista yleismaailmallista arvoa ja jotka on sellaisenaan merkitty maailmanperintöluetteloon suojeltaviksi tulevien sukupolvien arvostamista ja nauttimista varten.*" (Unesco, 2022b) Kaikilla maailmanperintökohteilla on

oltava ylivoimainen yleisarvo (OUV), joka viittaa kulttuuri- tai luonnonperintökohteen poikkeukselliseen kansalliset rajat ylittävään merkitykseen ja koskemattomuuteen (Suomen maailmanperintöliitto 2022a). UNESCO:n (2022c) mukaan kulttuuriperinnöllä on merkitystä matkailualalle talouden, ympäristön ja yhteiskunnan kehityksen vuoksi.

Luonnon perintö (Natural Heritage) määritellään seuraavasti: *"Fyysiset ja biologiset muodostelmat tai ryhmät, geologiset ja fyysiografiset muodostumat, uhanalaisten eläin- ja kasvilajien elinympäristö sekä luonnonkohteet tai tarkasti rajatut luonnonalueet, joilla on huomattavaa yleismaailmallista tai kansallista arvoa esteettisestä, tieteellisestä, suojelu tai luonnonkauneuden näkökulmasta. Lisäksi luonnonperintökohteet tulee rekisteröidä kansainvälisiin/kansallisiin kulttuuri- tai luonnonperintöluetteloihin tai -rekistereihin"* (UNESCO 2014, 132.)

3. Tutkimusmenetelmät ja tutkimusaineisto

Aineisto kerättiin kyselytutkimuksella neljästä eri maasta: Hollannista, Irlannista, Portugalista ja Suomesta. Kyselyt kohdistettiin kahdelle eri kohderyhmälle: matkailualan ja alueelliseen kehittämiseen erikoistuneiden organisaatioiden asiantuntijoille ja potentiaalisille 50 + yrittäjille. Molemmat kyselyt toteutettiin s-postikyselyinä huhti-heinäkuun 2022 aikana.

Kyselylomakkeiden kysymykset rakennettiin aikaisempaan kirjallisuuteen peilaten. Lomakkeessa oli monivalintakysymyksiä, avoimia kysymyksiä ja väitelauseita, joita vastaajat arvioivat Likertin-asteikolla 1-4 (1= täysin eri mieltä, 4=täysin samaa mieltä).

Kohderyhmistä ei ole rekisteritietoja, joten vastaajat molempiin kyselyihin kaikissa maissa poimittiin lumipallomenetelmällä. Vastaajien määrät molemmissa kyselyissä (Taulukko 1) jäivät pienehköiksi: potentiaaliset 50+ yrittäjät yhteensä 72 vastaajaa ja asiantuntijat yhteensä 100 vastaajaa. Koska tavoitteena oli löytää ideoita yrittäjyysvalmennuksen suunnitteluun eikä tarkoitus ole kuvata tai verrata perusjoukkoja, pienet vastaajamäärät eivät kuitenkaan häiritse tulosten hyödyntämistä ja tutkimuksen luotettavuutta.

Taulukko 1 Neljän kohdemaan vastaajalukumäärät

	Potentiaaliset yrittäjät 50+	Matkailualan kehittämisorganisaatiot
Hollanti	17	16
Irlanti	15	43
Portugali	24	27
Suomi	16	14
Kaikki	72	100

Likert-asteikon analyysissä laskettiin väittämille keskiarvot. Tuloksissa kuvataan keskiarvojen vaihteluväliä neljässä maassa. Monivalintakysymysten tulokset esitetään prosenttiosuuksina eli kuinka monta prosenttia vastaajista oli valinnut väittämän.

4. Tulokset

4.1 Asiantuntijoiden näkemykset yrittäjyyspotentiaalista ja yrittäjyyden haasteista turismiin liittyvälle liiketoiminnalle

Asiantuntijat (n=100) kokivat, että maaseutualueilla on paljon mahdollisuuksia yrittäjille (keskiarvo 3.4-3.8) ja että paikallista kulttuuriperintöä on tärkeä tehdä näkyväksi (keskiarvo 3.6-3.8). Minkä vuoksi he kokivat, että yrittäjyysvalmennuksen tarjoaminen on tärkeää alueiden matkailun kehittämiseksi (keskiarvo 2.8-3.7).

Kaikkien neljän maan asiantuntijoiden mukaan turismiliiketoiminta kohtaa monia haasteita maaseudulla. Covid-19:n aikana moni työntekijä joutui jättämään työnsä ja vaihtamaan alaa, mikä on tilanteen parantuessa aiheuttanut henkilöstöpulaa yrityksissä. Monille yrittäjille pandemia oli taloudellisesti raskas ja useat joutuivat kokonaan lopettamaan yritystoiminnan. Viime aikoina korkea inflaatio on osaltaan nostanut kustannuksia ja vaikeuttanut monien yrittäjien liiketoimintaa.

Infrastrukturi koettiin haasteena kaikissa maissa, koska esim. julkinen liikenne ei palvele maaseudulla riittävän kattavasti, jolloin matkailijat joutuvat vuokraamaan auton, mikä lisää heidän kustannuksiaan. Puutteelliset laajakaistayhteydet ja digitaaliset palvelut koettiin esimerkiksi Irlannissa ongelmana, kun ne Suomessa puolestaan olivat kunnossa. Monissa luonto- ja kulttuurikohteissa koettiin olevan vähän palveluita tai ne

on muuten huonosti hoidettu, esimerkiksi joissain luontokohteissa reitit on huonosti merkitty.

Maaseudulla turismi on usein kausiluonteista eikä alueille ei ole onnistuttu luomaan uudenlaista houkuttelevaa toimintaa varsinaisen kauden ulkopuolelle. Lisäksi hidas aluesuunnittelu estää joillakin alueella turismin kehittämistä. Maaseudun yritykset ovat pieniä, jolloin yrittäjät joutuvat tekemään itse kaikki yrityksen työt.

Suurimmat yrittäjien haasteet asiantuntijoiden mukaan (n=100) on koottu taulukkoon 2. Eri maiden organisaatioiden välillä oli eroja, mutta työvoiman saatavuus (71 %), infrastruktuuri (56 %) ja rahoituksen saatavuus (54 %) nousivat suurimmiksi yrittäjyyden haasteiksi maaseudulla kaikissa partnerimaissa.

Taulukko 2. Asiantuntijoiden näkemykset yrittäjien suurimmista haasteista maaseudulla (n=100)

	n	%
Infrastruktuuri (liikenneyhteydet, verkkoyhteydet, jne.)	56	56 %
Rahoituksen saatavuus	54	54 %
Liian vähän yrittäjiä	37	37 %
Työvoiman saatavuus	71	71 %
Vaikeaa löytää asiakkaita	33	33 %
Sopivien verkostojen puute	33	33 %
Infrastruktuuri (liikenneyhteydet, verkkoyhteydet, jne.)	35	35 %

Muita maaseutualueiden yrittäjien haasteita ovat: liiketoiminta-, tuotteistamis-, verkosto-, markkinointi- ja digiosaaminen. Alueiden toimijoiden tulisi tehdä enemmän yhteistyötä palvelujen kehittämiseksi. Moni yrittäjä on myös muutoshaluton eikä esim. ymmärrä laadun merkitystä. Yksi suomalainen asiantuntija kuvaili yrittäjien ajattelevan, että: "... mulle riittää taso 2-3, kun asiakas toivoo tasoa 4-5." Myös monet kestävän turismin vaateet aiheuttavat investointihaluttomuutta yrittäjien keskuudessa.

4.2 Potentiaalisten 50+ yrittäjien yrittäjyysaikomukset maaseutualueilla

Potentiaalisista 50+ yrittäjistä (25 %) aikoo ryhtyä yrittäjiksi lähitulevaisuudessa. Yrittäjistä (50 %), joilla on jo aikaisempaa yritystoimintaa maaseudulla aikovat jatkaa yritystoimintaa eläkkeelle siirtymisen jälkeen (Taulukko 3).

Taulukko 3. Potentiaalisten 50+ yrittäjien yrittäjyysaikomukset maaseudulla (n=71)

	n	%
Aion ryhtyä yrittäjäksi lähitulevaisuudessa	18	25 %
Aion ryhtyä yrittäjäksi jäädessäni eläkkeelle	8	11 %
Olen yrittäjä ja aion jatkaa yritykseni toimintaa myös jäädessäni eläkkeelle	33	47 %
Olen yrittäjä, mutta aion perustaa uuden yrityksen toiselle alalle?	8	11 %
Minulla ei ole aikomusta ryhtyä yrittäjäksi	8	11 %

Potentiaaliset 50 + yrittäjät kokivat, että heidän pitkä työuransa monipuolisissa tehtävissä sekä laaja elämäkokemus antavat hyvät lähtökohdat pärjätä yrittäjänä tulevaisuudessa. Erityisesti kokemus ja osaaminen omalta alalta sekä yrittäjyydestä olivat tärkeitä tekijöitä yrittäjänä onnistumisen mahdollistajina. Eräs vastaajista kuvaa tätä seuraavasti. *“Olen vanhempi yrittäjä. Minulla on paljon elämäkokemusta, joka auttaa minua tulevaisuudessa.”* Yrittäjät mainitsivat myös, että myyntiosaaminen, laajat verkostot, kyky työntekoon, virheistä oppiminen, ongelmanratkaisutaito sekä into oppia uutta tukevat yrittäjänä onnistumista. Kaiken kaikkiaan vastaajat kokivat menestymismahdollisuutensa hyväksi (keskiarvo 2.7-3.1), jos he aloittaisivat yritystoiminnan.

Vastaajat arvioivat reflektointiosaamisensa, kyvyn tulla toimeen erilaisten ihmisten kanssa, kyvyn arvioida ideoiden ja toimien seurauksia sekä projektien hallinnan erittäin korkealle tasolle (keskiarvo 3,3- 3,6). Lisäksi osa vastaajista mainitsi, että heillä oli tärkeää osaamista luovassa ajattelussa, ihmistuntemuksessa, verkosto-osaamisessa, avoimuudessa ja halussa auttaa ihmisiä löytämään ratkaisuja omiin ongelmiinsa. Toisaalta vastaajat kokivat epävarmuuden sietokyvyn, riskinottokyvyn, kyvyn suunnitella

ja kehittää uusia tuotteita ja palveluita vain hieman keskitason yläpuolelle (keskiarvo 2,5-3,2).

Potentiaalisten 50+ yrittäjien (n=72) esittämät syyt ryhtyä yrittäjäksi tai jatkaa yrittäjänä on esitetty taulukossa 4. Halu kehittää ja hyödyntää omaa osaamistaan (65 %) sekä osallistua aktiivisesti yhteiskunnan toimintaan (46 %) koettiin tärkeimmiksi tekijöiksi ryhtyä tai jatkaa yrittäjänä. Yhteisöön kuulumisen (31 %) tai tarve saada ylimääräistä rahaa (27 %) oli vain osalle tärkeitä syitä aloittaa tai jatkaa yrittäjänä.

Taulukko 4 Potentiaalisten 50+ yrittäjien esittämät syyt ryhtyä yrittäjäksi tai jatkaa yrittäjänä (n=72)

	n	%
Haluan kehittää ja käyttää osaamistani	47	65 %
Tarvitsen ylimääräistä rahaa	27	38 %
Haluan tuntea kuuluvani johonkin yhteisöön	22	31 %
Yrittäjyys on elämäntapani	27	38 %
Haluan osallistua aktiivisesti yhteiskunnan toimintaan	33	46 %
Haluan tehdä alueen kulttuuriperintöä tunnetuksi	23	32 %
Haluan edistää sosiaalista kestävyttä alueellani	32	44 %

Vastaajat mainitsivat, että rahoituksen puute, byrokratia, vähäinen luottamus omaan ideaan, rohkeuden puute, korkea ikä, yksin tekeminen, ajanpuute sekä palkkatyöstä saatava parempi tulo vaikuttavat siihen, että he eivät ryhtyisi yrittäjiksi.

4.3 Tärkeät aihealueet 50+ yrittäjyysvalmennuksessa

Yrittäjyysvalmennuksen pedagogisista ratkaisuksista kysyttäessä (Taulukko 5) vastaajista puolet (50 %) koki henkilökohtaisen ohjauksen tukevan heidän ammatillista oppimistaan. Vertaisoppiminen muiden yrittäjien kanssa koettiin myös hyödylliseksi (48 %). Vastaajista 40 % piti lähi- ja verkko-opetuksen yhdistämistä hyvänä ratkaisuna ja luokkahuoneopetusta kannatti vain 4 %.

Taulukko 5. Minkä tyyppisen yrittäjyysvalmennuksen koet tukevan sinua yrittäjyyteen? (n= 73).

	n	%
Henkilökohtaista ohjausta ammatillisten tarpeidesi mukaan	36	50 %
Vertaisoppiminen yhteistyössä muiden yrittäjien kanssa	35	48 %
Monimuotokoulutus (lähi- ja verkkokoulutuksen yhdistelmä)	25	34 %
Verkkokoulutus (sisältää opetusta ja ohjausta)	29	40 %
Luokkahuoneopetus	3	4 %
Virtuaalikoulutus (itsenäinen oppiminen; ei sisällä ohjausta eikä opetusta)	10	14 %
En ole kiinnostunut yrittäjyyskoulutuksesta	8	11 %

Yrittäjyysvalmennuksen aihealueista (Taulukko 6) kysyttäessä sekä asiantuntijat että potentiaaliset 50+ yrittäjät kokivat tärkeiksi uusien ideoiden luomisen, tulevaisuuden ennakkoinnin ja mahdollisuuksien havaitsemisen sekä kestävien matkailuelämysten kehittämisen ja palvelumuotoilun. Kumpikaan vastaajaryhmä ei kokenut kansallisten ja eurooppalaisten rahoituslähteiden tuntemista eivätkä johtajuustaitojen valmennusta tärkeiksi osiksi valmennusta.

Taulukko 6. Asiantuntijoiden ja potentiaalisten 50+ yrittäjien näkemykset eri aihealueiden sisällyttämisestä valmennukseen.

	Asiantuntijien keskiarvot	50+ yrittäjät keskiarvot
Maaseudun kestäväan matkailuun liittyvien uusien ideoiden luominen	3.1-3.9	3.1-3.7
Tulevaisuuden ennakkointi ja mahdollisuuksien havaitseminen	3.4-3.9	3.4-3.6
Kestävien matkailuelämysten kehittäminen ja palvelumuotoilu	3.4-3.7	3.1-3.6
Liiketoiminnan suunnittelu konseptista kaupallistamiseen	3.2-3.6	3.4-3.5
Maaseutumatkailun markkinointi ja myynti	2.9-3.8	2.9-3.6
Verkostoituminen ja sidosryhmät	3.1-3.6	3.0-3.5
Digitaalinen ja teknologiaosaaminen	3.1-3.6	3.1-3.5

Kansalliset ja eurooppalaiset rahoituslähteet	2.7-3.6	2.6-3.4
Johtajuustaidot	2.8-3.3	2.4-3.3
Taloudelliset taidot	3.1-3.6	3.3-3.5

5. Johtopäätökset ja pohdinta

Johtopäätöksenä kyselyistä voidaan sanoa, että maaseudulla koettiin olevan liiketoimintamahdollisuuksia kokeneille 50+ osaajille. Jokaisessa kohdemaassa potentiaalisista 50+ yrittäjistä lähes kaikilla oli jo paljon sellaista osaamista, jota yrittäjät tarvitsevat, mutta hekin kaipasivat vertaisoppimista yhdessä muiden yrittäjien tai yrittäjäksi ryhtyvien kanssa. Lisäksi toivottiin monimuoto-opetusta, joka koostuu lähi- ja verkko-opetuksesta ja mahdollisesti joistakin virtuaaliosioista. Myös henkilökohtaista ohjausta kaivattiin, mutta perinteistä luokkahuoneopetusta ei arvostettu.

Aikaisemman tutkimuksen ja ENTRUST-hankkeessa tehtyjen kyselyiden mukaan 50+ yrittäjille suunnatussa yrittäjyysvalmennuksessa tulisi tutustua siihen, minkälaista liiketoimintaa maaseudulla jo on ja minkälaista liiketoimintaa siellä tarvitaan. Lisäksi he kaipasivat oppia siitä, miten mitä kestävässä matkailussa tulee ottaa huomioon ja kuinka luodaan kestävä matkailuliiketoimintaa maaseudun kulttuuriperinnöstä. Koettiin myös tärkeäksi, että valmennuksessa voisi olisi mahdollisuus konkreettisesti kokeilla, miten ideasta päästään kaupalliseen tuotteeseen tai palveluun. ENTRUST-hankkeessa on jo aloitettu koulutuksen varsinaisten sisältöjen suunnittelu ja jatkossa erilaisia vaihtoehtoja tullaan testaamaan asiantuntijapaneelien avulla.

Lähteet

Aaltio, I., Mills, A.J. and Halms Mills, J. (2017), "Introduction: why to study ageing in organisations?", Palgrave Macmillan, Springer Nature, Cham. Available at: <https://lib.sk/book/3376004/d5af67> (retrieved 25.2.22)

Allardt, E. (1976), Dimensions of Wellbeing, WSOY, Juva.

Arslan, M. & Ekran, E. (2017). Importance of rural tourism and investigation of abroad examples. Ankara University. Conference paper. VII International Scientific Agriculture. Symposium at Jahorina. Available at:

https://www.researchgate.net/publication/323174930_IMPORTANCE_OF_RURAL_TOURISM_AND_INVESTIGATION_OF_ABROAD_EXAMPLES (retrieved 2.8.2022)

Ashworth, G. J. (2000) *Heritage, Tourism and Places: A Review*.

doi.org/10.1080/02508281.2000.11014897

Barr, F.M. & Russell, C.A. (2006) Social capital — A potential tool for analysis of the relationship between ageing individuals and their social environment. *Ageing International* 31, 203–216 <https://doi.org/10.1007/BF02915229>

Bohlinger, S. & van Loo, J. 2010. Lifelong learning for ageing workers to sustain employability and develop personality In: CEDEFOP. 2020. Working and Ageing. Emerging theories and empirical perspectives. Publications Office of the European Union. Luxembourg. pp. 28-57. Available at: <https://data.europa.eu/doi/10.2801/22277> (retrieved 2.8.2022)

Cela, E. & Ciommi, M. (2018). Zaidi, A., Harper, S., Howse, K., Lamura, G. & Perek-Biała, J. (eds.) *Building Evidence for Active Ageing Policies. Active Ageing Index and its Potential*. Springer Nature. Singapore. pp. 211-237. https://doi.org/10.1007/978-981-10-6017-5_11

Commission of the European Communities (2005), "Proposal for a recommendation of the European parliament and of the council on key competences for lifelong learning", available at:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52005PC0548&from=ES> (retrieved 28.8.22).

De Faoite, D., Henry, C., Johnston, K. & van der Sijde, P. (2003). Education and training for entrepreneurs: a consideration of initiatives in Ireland and The Netherlands, *Education and Training* 45(8/9), 430-438.

Erasmus+ mybusiness project (2015). <https://infodef.es/project/my-business?lang=en>

Escuder-Mollon, P. (2012), "Modelling the impact of lifelong learning on senior citizens' quality of life", *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, Vol. 46, pp. 2339-2346.

European Commission (2014). Population ageing in Europe: Facts, implications and policies, Outcomes of EU-funded research. Directorate-General for Research and Innovation. Socioeconomic sciences and humanities. Directorate B - Innovation Union and European Research Area. Unit B.6. - Relective Societies [DOI: 10.13140/2.1.5039.6806](https://doi.org/10.13140/2.1.5039.6806).

Fleicher, A. & Pizam, A. Rural tourism in Israel (1997) *Tourism Management*, Vol. 18, No. 6, pp. 367-372. Available:
<https://www.institutobrasilrural.org.br/download/20080611131755.pdf> (retrieved 2.8.2022)

Formosa, M. (2014) Lifelong Learning in Later Life: Policies and Practices. In Schmidt-Hertha, B., Sabina Jelenc Krašovec, S. & Formosa, M. (Eds.) Learning across Generations in Europe. Research on the education and learning of adults. Volume 2. The European Society for Research on the Education of Adults (ESREA). Sense Publishers, Rotterdam. [DOI: 10.1007/978-94-6209-902-9](https://doi.org/10.1007/978-94-6209-902-9)

Gibb, A.A. (2005) The future of entrepreneurship education-determining the basis for coherent policy and practice? In P. Kyrö & C. Carrier (Eds.) The dynamics of learning entrepreneurship in a cross-cultural university context. Hämeenlinna: University of Tampere.

Global Sustainable Tourism Council. 2022. The GSTC Criteria. Available at:

<https://www.gstcouncil.org/gstc-criteria/> (retrieved 2.8.2022)

Hearn, J. & Parkin, W. (2021), *Age at Work: Ambiguous Boundaries of Organizations, Organizing and Ageing*, Sage, London.

Hessel, R. 2008. Active ageing in a greying society: training for all ages. *European journal of vocational training*, No 45, 2008/3. Available at:

<https://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.550.5167&rep=rep1&type=pdf>

(retrieved 2.8.2022).

Isele, E. and Rogoff, E.G. (2014), "Senior entrepreneurship: the new normal", *Public Policy and Ageing Report*, Vol. 24 No. 4, pp. 141-147, Oxford University Press on behalf of The Gerontological Society of America. DOI: 10.1093/ppar/pru043

Järnefelt, N. (2011), Ikääntyneiden yrittäjyys on lisääntynyt. [Entrepreneurship among older people has increased], *Hyvinvointikatsaus* 4/2011, available at:

https://www.stat.fi/artikkelit/2011/art_2011-12-12_001.html?s50 (retrieved 2.8.2022).

Kastenholza, E., Carneiroa, M.J., Marques, C.P. & Lima, J. 2012. Understanding and managing the rural tourism experience - The case of a historic village in Portugal. *Tourism Management Perspectives*, Vol. 4, October 2012, 207-214.

<https://doi.org/10.1016/j.tmp.2012.08.009>

Kautonen, T. (2008), "Understanding the older entrepreneur: comparing third age and prime age entrepreneurs in Finland", *International Journal of Business Science and Applied Management*, Vol. 3 No. 3, pp. 3-13.

Kautonen, T. (2013), "Senior entrepreneurship", A Background Paper for the OECD Centre for

Entrepreneurship, SMEs and Local Development, OECD, available at:
https://www.oecd.org/cfe/leed/senior_bp_final.pdf (retrieved 13.2.2023)

Khan, H. (2013), Five Hours a Day Systemic Innovation for an Ageing Population, Nesta, available at: https://media.nesta.org.uk/documents/five_hours_a_day_jan13.pdf (retrieved 2.8.2022).

Kickul, J. & Fayolle, A. (2007). Cornerstones of change: revisiting and challenging new perspectives on research in entrepreneurship education. In A. Fayolle (Eds.) *Handbook of Research in Entrepreneurship Education*, Volume 1. UK: Edward Elgar Publishing Limited, 1-19.

Kibler, E., Wainwright, T., Kautonen, T. & Blackburn, R.A. (2012), (Work)life after Work?: Older Entrepreneurship in London - Motivations and Barriers. SBRC, Kingston University. London.

Komppula, R. (2014). Rural tourism: A systematic literature review on definitions and challenges. *Journal of Hospitality and Tourism Management*. Vol. 47.
doi.org/10.1016/j.tourman.2013.07.007

Kyrö, P., Moisala, A., Nyrhinen, S. & Levikari, N. (2012), Kohti joustavia senioriyrittäjyyden polkuja. [Towards flexible pathways for senior entrepreneurship]. Raportti Oma Projekti - Seniorina yrittäjäksi-tutkimushankkeesta 2012, Pienyrittäjäkeskus. Aalto University. Available at: http://epub.lib.aalto.fi/pdf/hseother/Aalto_Report_KT_2012_001.pdf (retrieved 2.8.2022).

Lechner, C. & Dowling, M. (2003), "Firm networks: external relationships as sources for the growth and competitiveness of entrepreneurial firms", *Entrepreneurship and Regional Development*, Vol. 15 No. 1, pp. 1-26.

Luger, B. & Mulder, R. 2010. A literature review basis for considering a theoretical framework on older workers' learning. In: CEDEFOP. 2020. *Working and ageing. Emerging theories and empirical perspectives*. Publications Office of the European Union. Luxembourg. pp. 59-73. <https://data.europa.eu/doi/10.2801/22277>.

OECD. 2020. OECD Tourism Trends and Policies 2020. Policy highlights. Available at: <https://www.oecd.org/cfe/tourism/oecd-tourism-trends-and-policies-20767773.htm> (retrieved 14.2.22)

Pittaway, L., & Cope, J. (2005). Stimulating entrepreneurial learning: integrating experiential and collaborative approaches to learning. *Management Learning*, 38(2), 211-233.

Purvis, B., Mao, Y. & Robinson, D. 2019. Three pillars of sustainability: in search of conceptual origins. *Sustainability Science*.14: 681-695. <https://doi.org/10.1007/s11625-018-0627-5>

Rae, D. (2007). *Entrepreneurship from opportunity to action*. New York: Palgrave McMillan

Rae, D. (2010). Entrepreneurial learning: the challenge of the new era. Presentation. National Entrepreneurship Education Days. 30.9-1.10.2010. Turku, Finland.

Rae, D. and Carswell, M. (2001), Towards a conceptual understanding of entrepreneurial learning, *Journal of Small Business and Enterprise Development*, Vol. 8, No. 2, pp. 150-158. <https://doi.org/10.1108/EUM0000000006816>

Raivio, H. & Karjalainen, J. (2013), Osallisuus ei ole keino tai väline, palvelut ovat!. Osallisuuden rakentuminen 2010-luvun tavoite- ja toimintaohjelmassa. [Inclusion is not a means or a tool, services are! Building inclusion in the 2010s' target and action programmes.]. In: Era, T. (toim.) Osallisuus - oikeutta vai pakkoa? [Participation - right or

compulsion?], Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 156, Jyväskylä,
URN:ISBN:978-951-830-280-6

Robinson, M. & Picard, D. (2006). UNESCO. Digital library. Culture Sector. Tourism, culture and sustainable development. Available at:
<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000147578> (retrieved 2.8.2022)

Römer-Paakkanen, T. & Takanen-Körperich, P. (2022). Women's entrepreneurship at an older age: women linguists' hybrid careers. *Qualitative Research in Organizations and Management: An International Journal*. Vol. 17 No. 2, 2022 pp. 253-273. 1746-5648.
DOI 10.1108/QROM-07-2020-1982

Salminen, A. 2011. Mikä on kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyypeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. [What is a literature review? An introduction to the types and applications of literature review in management science] Opetusjulkaisuja 62. University of Vaasa Publications. Available at:
<https://osuva.uwasa.fi/handle/10024/7961> (retrieved 2.8.2022)

Schøtt, T., Rogoff, E., Errington, M. & Kew, P. (2017), GEM Special Report on Senior Entrepreneurship 2017, Global Entrepreneurship Research Association, available at:
<https://gemconsortium.org/report/gem-2016-2017-report-on-senior-entrepreneurship>
(retrieved 2.8.2022).

Seymour, N. (2002), "Starting up after 50", CELCEE Digest, available at:
<https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED476585.pdf> (retrieved 2.8.2022)

Singh, G. and DeNoble, A. (2003), Early retirees as the next generation of entrepreneurs, *Entrepreneurship, Theory and Practice*, Vol. 27 No. 3, pp. 207-226,
doi: 10.1111/1540-8520.t01-1-00001.

Schmidt-Hertha, B., Krašovec, S.J. & Formosa, M. (2014). Introduction: Older Adult Education and Intergenerational Learning. In: Schmidt-Hertha, B., Krašovec, S.J. & Formosa, M. (Eds.) *Learning across Generations in Europe. Contemporary Issues in Older Adult Education. Research on the education and learning of adults*. VOLUME 2. Sense Publishers. Rotterdam. pp. 1-8. DOI: 10.1007/978-94-6209-902-9

Sutela, H. & Pärnänen, A. (2018), Yrittäjät Suomessa 2017. [Entrepreneurs in Finland 2017]. Statistics Finland, Helsinki, available at:
https://www.stat.fi/tup/julkaisut/tiedostot/julkaisuluettelo/ytym_201700_2018_21465_net.pdf (retrieved 2.8.2022)

Soykan, F. 2002. Kırsal Turizmin Sosyo- Ekonomik Etkilerive Türkiye /Socio-EconomicImpacts of Rural Tourism in Turkey/Türkiye Dağları I. Ulusal Sempozyumu (25-27Haziran 2002), Orman Bakanlığı Araştırma Planlamave Koordinasyon KuruluBaşkanlığı, Orman Bakanlığı Yayın No: 183, Ankara.

Tourism Notes. 2022. Rural Tourism - Definitions, Types, Forms and Characteristics, available at: <https://tourismnotes.com/rural-tourism/> (retrieved 2.8.2022)

Weber, P. and Schaper, M. (2003), "Understanding the grey entrepreneur: a review of the literature", 16th Annual Conference of Small Enterprise Association of Australia and New Zealand. UNESCO 2014. Culture for development indicators. Methodology Manual, available at:
https://en.unesco.org/creativity/sites/creativity/files/cdis_methodology_manual_0_0.pdf (retrieved 2.8.2022)

UNESCO (2022a). Field Office, available at:
<https://en.unesco.org/fieldoffice/santiago/cultura/patrimonio>

UNESCO (2022b). What is World Heritage? Available at: <https://whc.unesco.org/en/faq/19> (retrieved 2.8.2022)

UNESCO (2022c). About. Tourism Programme Brochure, available at:
<https://whc.unesco.org/uploads/activities/documents/activity-669-7.pdf> (retrieved 2.8.2022).

World Tourism Organization 2022. Rural tourism, available at:
<https://www.unwto.org/rural-tourism> (retrieved 2.8.2022)

Yaniv, E. & Brock, D. (2012), "Reluctant entrepreneurs: why they do it and how they do it", *Ivey Business Journal*, November/December 2012, available at:
<https://iveybusinessjournal.com/publication/reluctant-entrepreneurs-why-they-do-it-and-how-they-do-it/> (retrieved 2.8.2022).

Liite 1. Kestävän matkailun ja kulttuuriperinnön opetussuunnitelman rakenne: Mahdollisuudet potentiaalisille 50+ yrittäjille maaseutualueilla

Kuva 5. Kurssi sisältää neljä osakokonaisuutta, joista kukin edustaa itsenäistä oppimiskokonaisuutta.

Osa 1: Liiketoimintamahdollisuudet 50+ yrittäjille maaseudulla (Osa 1 (P2/PT, Biosphere)

Oppimistavoitteet

- Ymmärtää, mitä yrittäjät tekevät
- Tunnistaa tekijät, jotka vaikuttavat päätökseen ryhtyä yrittäjäksi.
- Selvittää, miten hyödyntää taitoja ja kokemuksia ideoinnissa ja yrityksen perustamisessa.

Osa1.1. Koulutuksen kuvaus: rakenne, tavoitteet, aikataulu, sisältö, oppimisalusta

Osa.1.2. Mitä yrittäjät tekevät?

- Mitkä tekijät vaikuttavat siihen, että joku ryhtyy yrittäjäksi (henkilö, motivaatio, tilanne, ympäristö)?

Osa1.3. Mitä ovat yrittäjämäiset osaamiset (EntreComp)?

- Yksittäisten yrittäjien tietojen, taitojen, kokemuksen ja osaamisen tunnistaminen.

- Miten työelämän kokemuksia ja osaamista voidaan hyödyntää tulevassa yrityksessä?

Oppimismenetelmät: Keskustelut, verkostoituminen ja pohdinta

Oppimistulokset: Henkilökohtainen SWOT-analyysi ja osaamiskartta yrittäjyyttä varten.

Kesto: 8 tuntia

Osa 2: Miten maaseutualueiden kulttuuriperinnöstä voidaan tehdä kestävää matkailuliiketoimintaa? Osa 2 (P1/PT, Aidlearn)

Oppimistavoitteet:

- Oppia muiden yrittäjien kokemuksista ja pohtia matkailualan liiketoimintamahdollisuuksia maaseudulla.
- Muodostaa yleiskuva kestävästä matkailusta sekä kulttuuri- ja ympäristöperinnöstä maaseutualueilla.

Osa 2.1. Kulttuuri- ja ympäristöperinnön kestäväkehitys ja säilyttäminen maaseutualueilla.

Osa 2.2. Miten edistää syrjäisten ja maaseutualueiden kestävyttä kestävä matkailun avulla.

Osa 2.3. Yrittäjätarinat: Miten he tekivät sen? Esimerkkejä kestävä matkailun parhaista käytännöistä.

Oppimismenetelmät: Parhaat käytännöt, miniluennot, pohdinta ja verkostoituminen.

Oppimistulokset: 1) Kestävä matkailun ja kulttuuriperinnön miellekartan luominen maaseutualueilla 2) Pohdinta siitä, miten yrittäjänä voi edistää maaseutualueiden kehitystä.

Kesto: 7 tuntia

Osa 3: Kokeellinen laboratorio: Ideasta prototyyppiin ja kaupallistamiseen. Osa 3 (AO/IE, WestBic)

Oppimistavoitteet:

- Hahmotellaan tulevaisuuden ennakkoinnin tarkoitusta ja keskeisiä menetelmiä (maaseutumatkailun osalta).
- Ideointiprosessin tunnistaminen ja ymmärtäminen
- Arvioida erilaisia ideoita, arvoja ja mahdollisuuksia

Osa 3.1. Maaseutumatkailun tulevaisuuden mahdollisuudet ja visiot (skenaariot)

Osa 3.2. Ideointiprosessi: maaseudun kulttuuri- ja ympäristöperinnön kestävyttä ja säilyttämistä koskevan toteuttamiskelpoisen idean tarve.

Osa 3.3. Yrityksen perustamiseen tarvittavien resurssien tunnistaminen

- Taloudelliset, inhimilliset, sosiaaliset ja positiiviset psykologiset resurssit

Osa 3.4. Testataan, miten idea voisi toimia käytännössä.

Oppimismenetelmät: Kokeellinen laboratoriomenetelmä, valmennus

Oppimistulokset: Tuotteen tai palvelun prototyyppi

Kesto: 15 tuntia

Osa 4: Liiketoimintamallin suunnittelu - ideasta kaupalliseksi tuotteeksi tai palveluksi. Osa 4 (P4/NL, BDF)

Oppimistavoitteet:

- Luoda liiketoimintamalli ja strategiat
- Arvioida liiketoimintamalli

Osa 4.1. Liiketoimintamallin ja liiketoimintastrategian suunnittelu

- Ratkaisujen määrittely
- Määrittele tulovirrat ja keskeiset kustannukset
- Määritellään ratkaisun kaupallistamisstrategia.

Osa 4.2. Yrityksen rahoitusmahdollisuudet

Osa 4.3. Myynti ja markkinointi (perinteinen ja digitaalinen)

Oppimismenetelmät: Yhteiskehittäminen, miniluennot, fasilitointi

Oppimistulokset: Liiketoimintamalli ja strategiat

Kesto: 30 tuntia